

no lépe. O den později Milan Weiner vystoupil před mikrofonom proti těm, kterým se už tehdy zdálo, že demokracie může být příliš. Připomínám – bylo to v době kalendářově sice už polednové, ale lid byl stále ještě nedůvěřivý ke změnám na pohled kabinetním. Bylo třeba odvážného slova z prostředku tak masového, jako byl rozhlas, bylo třeba dát najevo, že prostý občan je povinen zasáhnout, potvrdit svým vystoupením změnu, která byla změnou kvality. Vzpomínám si, dlouho do noci jsme v onu neděli brali telefony. Jejich vyzvánění nepřestávalo. Byly to stovky lidí, hlásících se pevnými i třesoucími se hlasy, kteří znovu našli víru v tuto republiku, v socialismus a jeho poslání. Jestliže někdy se mohlo naplnit poslání novináře, pak to bylo v tento okamžik. Pak přicházely tisíce dopisů, které jsme nestačili přečíst. Podivuhodný plebiscit tužeb, žalů i odhodlání, který je nedostupný i nejpobláznějším politikům. V té spoustě dobra v beznadějně mizivé menšině skřípaly hlasy včerejška, anonymní vyhrůžky patologických případů antisemitismu, které si socialistickou revoluci pletly se zájmy svých břich a čachrů. Následující dialog Weiner – Záruba byl myslím omylem, nikoli svým obsahem, nýbrž svou formou. Příliš mnoho lidí stálo však tehdy najednou za Milanem Weinerem a pro některé z nich to nebyla otázka etiky.

Těch dalších vnitropolitických komentářů už bylo poskrovnu. Jen ještě pár besed na závodech, upřímných a otevřených a pak – nejdříve to vypadalo jako únava a pak už jen jako zákeřná a bohužel – což on sám nikdy nevěděl – nevyčleptelná nemoc. Věra Štovičková –

tuším – správně řekla, že jsme čekali jen na zázrak. Neuskutečnil se.

Milan Weiner nebyl politickou obětí, i když celý jeho život ovlivňovaly faktory natolik politické, jako byly nacistické koncentráky, pronásledování padesátých let, které jej postihlo jako přesvědčeného, až idealistického komunistu. Nepřestal jím být ani ve dnech a měsících lednové obrody. Těžká nemoc přišla náhle a ještě před srpnem. Nevadilo to ani Zprávám, ani Vltavě, aby o něm ne tvrdily, že prchl do zahraničí. Patřilo k povaze Milana Weinerja, že ho zlomyslné útoky spíš těšily, neboť je považoval za svědectví své angažovanosti pro správnou věc. Vzpomínám si, jak si při jedné mé návštěvě v nemocnici hořce stěžoval, že není napaden v Bílé knize. Chtěl mermocmocí patřit do společenství slušných lidí.

Nepřál bych si, aby se Milan Weiner stal novinářskou legendou. Chtěl bych, aby mu bylo připsáno místo, které mu patří. Zachované články v tisku, mnohé z nich v Reportéru, k tomu nebudou postačovat. Snad by měl někdy někdo vydat především rozhlasová díla, diskuse o Číně, nedělní poznámky, nespočetné komentáře a úvahy. Především pro jejich obsah, který místy může být diskutabilní a jehož aktuálnost ostatně setře čas, který však by mohl i v budoucnosti podávat svědectví o úsilí žurnalisty v historické době. Té předlednové i polednové. Publicisty sloužícího a nikoli služebného. Mohli bychom si v budoucnosti ověřit, že v české žurnalistice své doby poctivý novinář – ač mohl činit omyly – nemusel nikdy vědomě lhát.

Převzato z časopisu Reportér, 11/1969

Jan Halas

PhDr. Oldřich Rafaj

25. 4. 1934 Zubří, okr. Vsetín

Byl jednoznačně jednou z nejtemnějších postav v období počátků tzv. „normalizace“. Do rozhlasu nastoupil 15. dubna 1970 a vystřídal v šéfredatorském křesle Václava Honse, který si dle mínění sekretariátu ÚV KSČ nepočínal náležitě razantně. Oldřich Rafaj v tomto směru soudruhy z ÚV KSČ zcela jistě nezklamal.

Odkud se vynořil a jaká byla jeho kvalifikace? V letech 1953–1958 vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy a v roce 1967 získal titul PhDr. V letech 1960–1965 pracoval v Krajském nakladatelství Ostrava a v letech 1965–1968 jako redaktor v nakladatelství Československý spisovatel. Jeho jméno jako odpovědného redaktora lze najít mj. v tiráži prvního vydání Sekyry Ludvíka Vaculíka. Tím se pravděpodobně v následujících letech příliš nechlubil. Leden až květen 1968 prožil v redakci Kulturních novin (tak se krátce před svým zánikem jmenovaly tzv. „Erárky“, Literární noviny odebrané na podzim předešlého roku spisovatelům). Hned v září 1968 nastoupil do Českého úřadu pro tisk a informace (cenzura), kde pobyl do května 1969. Až do svého nástupu do rozhlasu pracoval pak v redakci časopisu Květy.

Nástup „normalizace“ připravil ideální podmínky pro vzestup lidí Rafajova typu. Stihomam probrežněvovských internacionalistů neznal mezí, v jejich očích každý spisovatel nebo básník hodný toho jména byl předem

šéfredaktor HRLDV

ocejchován jako kontrarevolucionář. V této atmosféře vytušili svou příležitost různí zneuznaní grafomani, případně autoři dávno a spravedlivě zapomenutí a hlásili se o slovo. Patřil mezi ně i „básník“ Oldřich Rafaj, který také jako jeden z prvních podepsal výzvu Slovo do vlastních řad.

Jeho nástup do čtvrtého patra rozhlasové budovy vyvolal atmosféru nelíčeného strachu a znechucení. Úroveň literárně dramatického vysílání rázem poklesla na úroveň raných padesátých let nebo ještě níže. Jméno každého autora bylo zkoumáno doslova pod drobnohledem. K tomu se váže i následující příhoda: Když Oldřich Rafaj nastoupil, byl jsem za ním vyslán, abych s ním udělal pro Týdeník Rozhlas rozhovor. Jel jsem za ním na novinářský zámeček Roztěž (na Dobříš povýšil až později). Nadšeně mi líčil, jak vymete v rozhlase a potažmo v literatuře každý kout a mimo jiné také pravil: „Nebudeme vysílat verše leningradského katolického básníka.“ Viděl mé povytažené obočí a dodal: „Moc se nedivte, pokusy tu byly.“ Tak jsem to do rozhovoru s chutí dal. Když to vyšlo, uvítal mne v literární redakci s velkým smíchem Václav Daněk (měl už pro mne připravenou láhev dobrého vína). „To se ti opravdu povedlo. Víš, o co jde? Navrhl jsem totiž do vysílání můj čerstvý překlad veršů Alexandra Kušnera, leningradského žida, které vydalo nakladatelství Vyšehrad. A toto na-

kladatelství by přece nějakého nekatolíka v žádném případě nevydalo.“

Do pravomoci šéfredaktora HRLDV patřily nejen redakce, ale i natáčení. Přístup k mikrofonu zakázal nejen takovým mistrům, jako byl R. Lukavský, K. Höger, V. Voska, L. Munzar, R. Hrušínský, ale i desítkám dalších herců. A tak všechno natáčeli kolem dokola J. Švorcová, S. Amortová, K. Beníško, B. Pastorek a několik málo dalších. Byl jsem svědkem toho, když prohlásil: „Takový pan Munzar nesmí projít kolem rozhlasu ani po chodníku.“

Mgr. Eva Ješutová

Adolf Dobrovolný

8. 5. 1864 Postoloprty, okr. Louny – 17. 1. 1934 Praha

herec a režisér, první hlasatel a interpret mluveného slova v Radiojournalu

Není příliš mnoho osobností, o kterých lze říci, že „byly při tom“, když před více než 85 lety začínalo pravidelné vysílání rozhlasu v Československu. V souvislosti s ním jsou vždy zmiňována jména zakladatelů JUDr. Ladislava Šourka, ing. Eduarda Svobody a Miloše Čtrnáctého. K tomuto triumvirátu, který byl s rozhlasem spojen od jeho prvopočátků, se sluší přiřadit jméno dalšího, o němž lze říci, že byl první. A sice Adolfa Dobrovolného, prvního profesionálního rozhlasového hlasatele. Kromě profese hlasatelské se uplatnil také jako režisér a interpret mluveného slova (včetně např. pohádek a reklamy) a de facto i jako první dramaturg slovesného programu. Jeho zásluhou se výrazně zvýšily jak jeho rozsah, tak i kvalita.

Adolf Dobrovolný se narodil 8. května 1864 v Postoloprtech. V duchu rodinné tradice se sice vyučil hodinářem, ale už v r. 1883 ho po zdařilém účinkování v ochotnických představeních přivedl spisovatel E. A. Mužfk do Plzně k řediteli Pokornému. Hrál pak u několika dalších společností, ale po roční vojenské službě se na dva roky vrátil ke své hodinářské profesi. V r. 1888 se stal hercem a později i režisérem Městského divadla v Plzni. V polovině 90. let působil jako ředitel v libeňském hostinci U Deuschů, který stál na místě, kde později bylo postaveno Divadlo S. K. Neumanna. S jeho působením ve zdejší Aréně se pojí další prvenství – byl patrně prvním, kdo v Praze uspořádal představení pro dělníky (28. 7. 1895). V r. 1899 byl ředitelem kočovné společnosti a zaměstnával např. i K. Hašlera. Později si role vyměnili – Hašler zaměstnal A. Dobrovolného jako recitátora v kabaretu Lucerna, ve kterém působil od roku 1919 až do jeho zániku v r. 1923. Mezitím stihl ještě od roku 1900 zastávat funkci vrchního režiséra Zemského divadla ve slovinské Lublani, kde opět zaměstnal i K. Hašlera, a pohostinsky působil v dalších chorvatských a slovinských divadlech i v Národním divadle v Praze. Poté přijal místo šéfa činohry Národního divadla v Brně. Odtud přešel jako režisér opery a herec k nově zřízenému Městskému divadlu na Královských Vinohradech, kde působil šest let (1908–1914). Stál také u zrodu Organizace českého herectva a byl jejím prvním předsedou a poté čestným členem. V letech 1910–1920 redigoval časopis „Divadelní svět“. Od r. 1914, kdy opustil vinohradskou scénu, se specializoval na recitační umění. Za

Velkým štěstím pro rozhlasové literárně dramatické vysílání byla skutečnost, že vláda Oldřicha Rafaje nad ním netrvala příliš dlouho. Na začátku roku 1974 jej totiž kulturní oddělení ÚV KSČ doporučilo jako šéfredaktora právě vznikajícího Literárního měsíčníku Svazu českých spisovatelů a on disciplinovaně odešel. Tento ubohý plátek nikdo nekupoval, nikdo nečetl, a tak Oldřich Rafaj až do konce normalizace nemohl nikomu škodit, alespoň ne v takovém měřítku, jako škodil české literatuře v rámci svého angažmá v Československém rozhlase.

první světové války vytvořil ve spolupráci s Eduardem Vojanem „Hereckou svépomoc“. Po válce se už do stálého hereckého angažmá nevrátil. Od r. 1919 byl angažován, jak již bylo zmíněno, u Hašlera jako recitátor v kabaretu Lucerna. Po zániku kabaretu v r. 1923 začal na základě doporučení Organizace českého herectva spolupracovat s právě vzniklou rozhlasovou společností Radiojournal. V lednu r. 1924 pak přijal nabídku této společnosti, aby se ujal role hlasatele a režiséra. Stal se tak prvním profesionálním hlasatelem ve službách Radiojournalu. Právě v rozhlase uplatnil své bohaté zkušenosti herecké a režisérské i rozsáhlé kulturní vědomosti. Společně s Jaroslavem Kvapilem byli prvními režiséry skromných dramatických prvotin rozhlasu. Nutno dodat, že A. Dobrovolný dokázal lépe pochopit specifika rozhlasové dramatické tvorby. Vedle hlasatelských úkolů se ujal i úlohy recitátora v prvních rozhlasových literárních pořadech, které sám i vybíral a připravoval. Uváděl také přímé přenosy z koncertů, divadel i ze slavnostních příležitostí. Byl skutečným mistrem výslovnosti a jazykové čistoty a již za svého divadelního působení byl vyhlášeným recitátorem. I v tomto oboru byl mezi prvními, kdož umělecký přednes chápali jako samostatný obor. Proto je pochopitelné, že první poezie se v rozhlasovém programu objevila hned v první den jeho hlasatelské služby. Recitoval Sládkovu báseň Rodná mluva. Recitace se pak ve vysílání objevovala 4 x týdně. Recitací a četbou z děl klasiků vyplňoval i nečekané pauzy, které nastaly ve vysílání. K tomu účelu měl přímo ve vysílacím ateliéru malou knihovnu, ze které čerpal. Podle pamětníků měl „syťý, zvonivý hlas... jasného tónu a pěkné modulace. Dobrovolného mluva byla technicky dokonale zvládnuta, přesně členěna, monolog vzorně prokomponovaný.“ Ke státním svátkům a dalším významným dnům připravoval vždy tematicky zaměřený program. Formou svých vstupů do přímých přenosů a komentováním se zasloužil i o rozvoj publicistických rozhlasových žánrů, jakými jsou reportáž či pásmo. Rozhlasový program obohatil i o zprávy, které cestou do Kbel vybíral ze zakoupeného denního tisku. Uskutečnil dokonce i první sportovní reportáž v Čs. rozhlase – 2. srpna 1924 podle telefonického popisu z místa utkání tlumočil zprávy telefonované Jiřím Hoyerem z Letné, kde se konalo mezinárodní boxerské utkání mezi Čechem

Františkem Růžičkou a Američanem Rocky Knightem. Československo touto reportáží předstihlo i věhlasnou britskou stanicí BBC, která první přenos ze sportovního utkání svým posluchačům zprostředkovala až o dva roky později. Pro svůj nesmírně kultivovaný a laskavý způsob mluvy byl i v zahraničí dáván za vzor jako hlasatel. U posluchačů byl nesmírně oblíbený, a když onemocněl, dotazovali se „co dělá náš pan Dobrovolný“. Jeho fotografie se kupovaly stejně jako snímky populárních herců... V letech 1931–1934 pracoval A. Dobrovolný v programovém provozu. Důležité je zmínit i další skutečnost, a to že díky A. Dobrovolnému se zachovaly i velmi detailní informace o počátcích rozhlasového vysílání, protože si vedl velice podrobný deník, do kterého přepečlivě zapisoval vše, co s vysíláním souviselo. Od programu a jmen účinkujících přes vysílací časy, poruchy, náklady na dopravu až po výdaje za večerníky, z nichž vybíral zprávy. O tom, že byl A. Dobrovolný uznáván jako odborník a že se v rozhlase těšil všeobecné úctě, svědčí i to, že v r. 1927 byl společně s Milošem Čtrnáctým a Jaroslavem Hurtem členem odborné poroty Radiojournalu v pravděpodobně první soutěži vypsané rozhlasem v r. 1926 na jednoaktovou hru. Podobně byl o dva roky později jedním z prvních, jejichž záznam hlasu byl pořízen francouzskou firmou Pathé na gramofonovou desku. Pro úplnost zbývá dodat, že kromě mno-

ha divadelních rolí ztvárnil také několik epizodních rolí ve filmech: Zloděj (telefonující pán, 1919), Magdalena (účastník výletu, 1920), Legionář (hrabě Černín, 1920), Závěť podivínova (notář, 1923), Paličova dcera (Pavel Kolínský, 1923), Kariéra Pavla Čamrdy (rada Švarc, 1931) a Okénko (Pán v baru, 1933). Jeho manželkou byla herečka Saša Dobrovolná, společně účinkovali jak v některých filmech (Magdalena, Závěť podivínova, Paličova dcera), tak i v rozhlase. Byl také autorem žertovných her „Antická ještěrka aneb Tchyně – strašák“ a „Mikado“.

V letech 1931–1934 pracoval A. Dobrovolný v programovém provozu. Naposledy mohli posluchači RJ slyšet jeho hlas na Štědrý den roku 1933, kdy slovy „*Haló, Praha, Československo – sláva Bohu na výsostech a na zemi pokoj lidem dobré vůle*“ zahajoval program. Brzy nato, 17. ledna 1934, přesně v den, kdy uplynulo deset let od jeho nástupu do Radiojournalu, zemřel. A přesto, že nebyl prvním hlasem v éteru (první byli technici), pro většinu posluchačů byl tím prvním, který jim utkvěl v paměti. Přispěla k tomu především jeho profesionalita, která byla patrná ve všech jeho činnostech. A i když rozhlas byl jeho posledním uměleckým působištěm, lze říci, že právě díky němu se zapsal do historie. Naopak platí, že rozhlas díky A. Dobrovolnému dostal do vínku mnoho tvůrčích podnětů, na které mohl navazovat.

Ivanka Königová

Vlastimil Strahl

9. 5. 1919 Praha – 21. 1. 2006 Praha

„Uvolníme se, posadíme se rovně, ale pohodlně – ramena dolů, dlouhý krk, vnímáme volný prostor v dutině ústní. V kořeni jazyka pociťujeme klid a uvolněnost, zatímco špička jazyka, štíhlá a pohyblivá, je připravena za dolními řezáky (jako štíka, ne jako líný kapr!). Brada klese – udržujeme v ní pocit, že stále padá a jen souhlásky ji nutí ke zdvihu; spouštíme ji při každém nádechu nosem a s výjimkou sykavek ji úmyslně nevystřikujeme! Rty se účastní artikulace aktivně, v žádném případě nedržíme jejich koutky napjaté do stran – naopak, spíše udržujeme krátký ústní otvor, a všechny vokály formulujeme štíhle, tedy s převahou výšky ústního otvoru nad jeho šířkou (žádné usmívání!). Nádechne se do bránice (nádech i výdech začíná na břiše), hrudník plníme jen do poloviny, dech ze sebe nikdy nevytlačujeme. Nádech, výdech s kontrolou rovnoměrnosti sssssssssssss, ještě několikrát... a následuje posazení hlasu na bráničním výdechu, nejdříve na jednom přirozeném tónu – mmmmmmm.“

Tak začínala konzultace hlasové výchovy každého nového/nominovaného rozhlasového mluvčího a s dvojnásobnou intenzitou (díky za tu vzácnou příležitost!) dlouhodobě i výcvik nás, lektorek oddělení vzdělávání. Náš učitel nikdy neopomněl zdůraznit, že k bezpečnému ovládnutí všech složek techniky řeči je nezbytné zařadit do osobního programu pravidelný trénink – lektor adepta pouze vede, radí mu, co a jak procvičovat – výsledky práce jsou však téměř vždy přímo úměrné pili a zaujetí potenciálního mluvčího; ani hotový profesionál nezapomíná na krátkou, ale pravidelnou rozcvičku mluvního ústrojí každý den!

rozhlasový hlasatel

Milý pan Strahl! Soustředěný, trpělivý, přátelský – ale jak nelítostně nás dokázal vracet a opravovat, když se nám něco nedařilo! Správnou dechovou techniku považoval za základ a teprve, když si byl jist tím, že ji patřičně ovládáme, mohli jsme začít s nácvikem posazení hlasu na jednom tónu a jeho rozezníváním. Uši měl jako rys a slyšel každou chybičku. Až poté následovala další cvičení související s přesností výslovností a trénink modulace souvislého projevu, zaměřený především na interpretaci zpravodajských textů.

Pana Vlastimil Strahla, doyena rozhlasových hlasatelů, jsme poznali v roce 1992, kdy se do rozhlasu vrátil po dlouhých letech – nikoliv jako hlasatel, ale jako uznávaný pedagog.

V mládí chtěl být lékařem. V letech 1938 a 1939 studoval na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy, po uzavření vysokých škol byl uvězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen. Po válce se již ke studiu nevrátil – díky svému výraznému hlubokému barytonu a pečlivé správné výslovnosti se stal ještě v roce 1945 hlasatelem Československého rozhlasu v Praze. Mnoho známých hereckých osobností vzpomínalo při různých příležitostech v pořadech rozhlasových i televizních na jeho mimořádně kultivovaný projev. Vedle své hlasatelské činnosti od počátku své působnosti v rozhlase soustavně zpracovával metodické pomůcky a příručky v oboru výslovnosti cizích jmen a stejně tak dikce a byl činný i jako učitel rozhlasových hlasatelů. V šedesátých letech byl i vedoucím hlasatelského sboru v Praze. Patřil vždycky k těm šťastným, kteří mají svoji práci práci upřímně rádi, a neustále se snažil ji rozvíjet a zdokonalovat. Měl skvě-

lé rodinné zázemí a velmi si toho vážil – jeho báječná drobná paní (Cukřenka – říkával o ní) stála vždy pevně po jeho boku; spolu přestáli úder osudu do rodinného kruhu; spolu byli, když pan Strahl v roce 1969 odcházel z rozhlasu (předlím, v roce 1968, se zúčastnil protioкупаčního vysílání z hlavní budovy na Vinohradské a ze studia v Nuslích... Vyprávěl mi, že tenkrát, když už byl rozhlas plný ozbrojených vojáků, ještě se stále vysílalo ze Studia 7, které bylo stranou, až do té doby, než tam vojáky zavedl jeden příčinlivý rozhlasový technik... tak nevím).

Od roku 1970 byl v invalidním důchodu – ještě mu byla umožněna externí spolupráce na materiálech o správné výslovnosti, od roku 1977 mu však byla zakázána jakákoli spolupráce s rozhlasem. V letech 1977–1992 uváděl kulturní pořady v Památníku národního písemnictví a podílel se autorsky i interpretačně na realizaci pořadů pro nevidomé.

V roce 1990, po rehabilitaci, Vlastimil Strahl obnovuje externí poradenskou a pedagogickou činnost. V následujících letech přednáší studentům na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Stává se napřed externím lektorem (1992–1999) v interním oddělení vzdělávání na Vinohradské a jako hlasový pedagog působí v rozhlase v Praze, jezdí i do Brna, do Českých Budějovic...

V roce 1994 vycházejí jeho vysokoškolská skripta „Novinář před mikrofonem“; v roce 1990 příručka „Klíč k výslovnosti cizích jmen v češtině“ – tu inovuje a doplňuje o nové poznatky a cvičení a v roce 1999 vychá-

zí v nakladatelství Karolinum její rozšířené vydání. Je optimistický, ba co víc – je veselý. Každý den ráno procvičuje pravidelně nejen svůj hlas, provádí i nezbytná tělesná cvičení, aby byl ve formě... Psal i odborné články o technice řeči a přednesu pro organizátory akcí Ústředního kulturního domu železničářů aj.

Své osmdesátiny oslavil společně s třicetimi našimi kolegyně v kruhu svých žáků a mladých kolegů, zastavili se i někdejší spolupracovníci – všichni obdivovali jeho vitalitu – čas jako by se pro něho zastavil. Ještě pár aktivních let mu bylo dopřáno. V létě jezdil se svou paní pravidelně na Vysočinu – pořídil si nové autíčko, sám řídil. Tam žili dva měsíce jako opravdoví chalupáři; o víkendech hostili dceřinu rodinu, vnučky, pravnučky. Šťastné aktivní stáří! Činnosti spojené s údržbou domku zvládali sami s pomocí příbuzných, řemeslníky zvali jen na odborné práce. Onoho osudného léta se uvolnily tašky na střeše a pokrývač svou návštěvu posouval tak dlouho, až svěží pan Vlastimil ztratil trpělivost a rozhodl se, že střechu opraví sám. Neopravil.

Následně zdoluhavé léčení poraněné páteře a končetin už nemohl ovlivnit svou vůlí, jeho věk měl nad ním větší moc. Nepřál si dámské návštěvy u nemocničního lůžka. Několikrát jsme si telefonovali; jeho paní říkala, že na nás velmi často vzpomínal.

Jeho skripta jsou čím dál vzácnější. Pan Strahl měl v sobě jiskru, která vzbuzovala v rozhlasových mluvčích touhu po kultivované mluvě. Věřím, že nám tu jiskru stihl předat.

Květoslav Faix

12. 5. 1924 Zeměchy, okr. Louny

Studia:

1939–1943 Obchodní akademie Louny,

1946–1948 VŠ polit. a sociální (nedok.),

1964–1969 Fakulta osvěty a novinářství UK (nedok.).

V rozhlase pracoval od r. 1950 do července 1968, kdy byl jako jeden z mála redaktorů propuštěn (‘na vlastní žádost’) dr. Karlem Hrabalem, šéfem zahraničního vysílání. Byl prvním zahraničním korespondentem padesátých let (1955 východní Berlín).

V rozhlase působil v redakci mezinárodního života a kontrapropagandy. Zkušenosť získával např. na Mezinárodním festivalu mládeže v Bukurešti, konferenci čtyř velmocí aj. Po propuštění byl ve Světu práce, 1969–1971 jako redaktor Rudého práva.

„Studoval na Vysoké škole politické a sociální a na studium si od roku 1947 přivydělával jako korektor v Rudém právu. Po únoru 1948 se potkal s Jiřím Rumlem, který kdysi začínal také jako korektor, a od něho se dověděl, že v rozhlase hledají lidi do zprávařské směny. A vzhledem k tomu, že jsou služby střídavé, může přitom studovat.“

K. Faix zůstal ve zpravodajské směně poměrně dlouho a nebylo to jen ze studijních důvodů (vysokou školu nedokončil). Nějak se mu nepodařilo prosadit, i když pro to dělal – podle tehdejších norem – všechno možné. Chodil stále ve svazácké modré košili, hlásil se do všech mládežnických úderů a nevynechal jedinou manifestaci, na níž se kontrolovala účast. Využil svých znalostí němčiny a stal se pak odborníkem na termíny revan-

redaktor, šéfredaktor, nám. ústř. ředitele

šismus, militarismus, neonacionalismus, sudetácká iredenta atd. atd. Myslel to všechno natolik vážně, že před odchodem Jana Petráňka, jednoho z redakčních mládežníků, na vojnu, mu velmi kladl na srdce, že by si měl důkladně prostudovat nebezpečí německého militarismu. A na dotčení mu předal jménem mládežnické organizace knihu „Německo“, která obsahovala nejen všechny výše uvedené termíny, ale i mnoho dalších z propagandistických příruček sovětské armády. Květoslav Faix se samozřejmě stal zpravodajem Čs. rozhlasu v Německé demokratické republice (1955–1958), pak i západním Německu v Bonnu (1960–1962) a tímto směrem byl pak poznačen i jeho další rozhlasový a nerozhlasový vývoj.“¹

K. Faix po srpnové invazi „spřátelených vojsk“ byl jedním z prvních signatářů nechvalně známé normalizační akce „Slovo do vlastních řad“, kterou byla odstartována hromadná čistka mezi pokrokovými novináři. Po svém návratu do rozhlasu (v prosinci r. 1971) se stal 1. 1. 1972 šéfredaktorem, později ředitelem Ústředního vysílání politického zpravodajství a publicistiky, od r. 1977 do 1988 náměstkem ústředního ředitele Čs. rozhlasu pro Ústřední vysílání politických zpráv a publicistiky (ÚVPZP). Tento útvar měl pracoviště v Praze a Bratislavě a členil se na zpravodajské směny celostátního okruhu Hvězda, českého a slovenského národního okruhu, na redakci ústředních a krajských zpravodajů, na redakci vnitropolitickou, zahraničně-politickou a sportovní.

K. Faix patřil mezi rozhlasové „normalizátory“, jeho pevné politické přesvědčení dokládá celá řada vystoupení, přednášek, textů, zveřejňovaných i v interních rozhlasových sbornících, určených především „pro vnitřní potřebu“. Připravoval mezinárodní komentáře pro Rozhlasové noviny, Čs. televizi, a to vždy plně ze stranických pozic.

Přesto byl na pracovišti mnohými kolegy pokládán za vstřícného vedoucího, který „rád poseděl a pohovořil“ a také „za starého rozhlasáka“, který rozhlasu rozuměl a „dle svých představ a přesvědčení“ pro něj pracoval. Nebývá přirovnáván k mladým ambiciózním a agresivním soudruhům, kteří přišli do rozhlasu počátkem 70. let nahradit pracovníky propuštěné z politických důvodů. Byl nositelem řady vyznamenání – Řádu práce, Za zásluhy o výstavbu, Za vynikající práci, vzorným a zasloužilým pracovníkem rozhlasu ad.

Květoslav Faix odešel ze zdravotních důvodů do důchodu 30. června 1988.

Protože se redakci nepodařilo získat autora pro mailonek, přinášíme části některých otištěných vystoupení – dokumentů, charakterizujících onu dobu a změny, které v rozhlase probíhaly:

1. ledna 1972 byla „zřízena ústřední reakce politického zpravodajství a publicistiky. Důvody byly tyto: přizpůsobit organizaci Československého rozhlasu podmínkám federálního státoprávního uspořádání, zajistit na všech vysílacích okruzích jednotnou politickou linii a jednotnou informovanost všech posluchačů na celém území republiky, zjednodušit řízení tohoto úseku a předejít některým nedostatkům, které přežívaly z doby organizace Rozhlasu před lednem 1968, či z období let 68, 69. Ve své činnosti se ústřední redakce politického zpravodajství a publicistiky řídí politickou koncepcí, kterou sekretariát ústředního výboru schválil 2. ledna letošního roku. Je to velmi důležitý stranický dokument, který dává politickému zpravodajství místo a význam, jaký mu v moderním socialistickém rozhlase právem náleží.“²

...Jedním z velmi důležitých ukazatelů jsou dopisy, které dostáváme od posluchačů. ... Není přehnané, když řeknu, že v práci s dopisy posluchačů zaostáváme, že jim nevěnujeme dostatečnou pozornost a to nejen při jejich vyřizování, ale že jim nedáváme ani dostatečný prostor ve vysílání. Pravda, v minulém roce vznikly po kritice soudruha Rišky, v některých hlavních redakcích pořady jako Odpovídáme na vaše dopisy, Nad vašimi dopisy, nebo Tribuna posluchačů, ale v těchto dopisech prakticky stavíme posluchače pouze do postavení, kdy se může ptát a my mu buď sami nebo prostřednictvím nějakého odborníka laskavě odpovíme. Jsou také výjimky, ale takhle to zhruba vypadá. A to není partnerství s posluchači, a není to ani přístup k dopisům, který od nás vyžaduje strana. ... Už při denním plánování v redakcích bychom měli vycházet z naléhavé otázky co od nás posluchači chtějí dnes vědět... Zatím jsme ale svědky toho, že a příliš často stojí obtížné otázky a problémy, které posluchači nastolují, odsunovány stranou...³

... Mezi velkými problémy, které nás bezprostředně čekají je i úkol působit na mládež. Myslím si, že rozhlas jako první začal a udělal výrazný krok dopředu. Ale to

dnes nestačí... Provedli jsme celou řadu výzkumů. Víme, které pořady mládež poslouchá, kolik tisíc, kolik milionů. Když jsem se těmito výzkumy probíral, naprosto mi chybí odpověď na takovouto základní otázku: Proč nás ti mladí poslouchají? Proč? Myslím si, že se budeme muset zbavit i některých mentorských přístupů k mládeži, kde pro hloupost odrážíme mládež na druhou stranu...⁴

... Byla doba, kdy reportáž prakticky z vysílání vymizela. To bylo po roce 1969, po těch velkých změnách, kdy přišla do rozhlasu spousta mladých lidí, z nichž mnozí vůbec nikdy netušili, že budou novináři, takže jsme považovali za velký úspěch, když udělali rozhovor... Časem jsme bývalou redakci ústředních zpravodajů přejmenovali na redakci reportérů, což bylo symbolické, ale už toto vědomí a tlak vedení po reportáži vedl k tomu, že během posledních let se v našich pořadech objevila celá řada reportáží ... my ji zase musíme povznést na vyšší úroveň... Reportér musí mít talent a reportér v rozhlase dvojnásob. Umět se vyjádřit, umět rychle vybavovat, plasticky líčit ...⁵

...bude zajímavé připomenout si některé zásady, jak byly uvedeny v dokumentu předsednictva ÚV KSČ o uplatňování leninské zásady otevřené informovanosti tiskem, rozhlasem a televizí. První je, že informovanost je zásadou vyplývající z podstaty našeho politického života, našeho politického systému. Teprve člověk dobře informovaný o vnitřních problémech i o problémech zahraniční politiky může přijímat správné rozhodnutí. Sdělovací prostředky musí dále organizovat širokou výměnu názorů a zkušeností jak k problémům přestavby ekonomiky, tak i celé společnosti...⁶

Na závěr ocitujeme z rozhovoru K. F. pro Rozhlas (programový týdeník) z roku 1973 č. 20, který byl nazván *Pravdivost a pohotovost*, odpověď na otázku: **Dobrá zpráva je rychlá zpráva. Ale pro socialistické zpravodajství je to málo. Je nutné ještě dodat – pravdivá. Není snadné dosáhnout tohoto cíle:**

Ne, to opravdu není snadné, neboť v socialistickém rozhlase je kladen důraz především na pravdivost. Někdy to jde i na úkor aktuálnosti, neboť zprávy, než se dostanou do vysílání, je třeba ověřovat. Ale myslím, že je to správné. Na Západě je tomu ovšem jinak. Tak čelný západoněmecký publicista K. H. Flach ve své učebnici napsal bez jakýchkoli obalů, že k buržoasní svobodě tisku patří 'nejen právo psát pravdu, ale i nepravdu'. A není také náhodou, že sdělovací prostředky na Západě včetně rozhlasu jsou veřejností stále častěji označovány za manipulátory veřejného mínění a že novinářské povolání je symbolem neseříznosti a nečestnosti. My ve své práci vycházíme ze zásady, že náš člověk má právo na pravdivou informaci, aby si sám mohl dělat správné závěry nejen o vývoji u nás, ale i ve světě. Nejvyšší metou, kterou si ve své práci dáváme, je, aby si posluchači řekli: 'To jsem slyšel v našem rozhlase, a tak je to pravda'.

Poznámky:

- 1) Pátek, Miloslav: Rozhlasáci. In: Edice rozhlasové práce č. 2, ročník XV., rok vydání 1991. Studijní odd. Českého rozhlasu, Praha 1991
- 2) Faix, Květoslav: Zásadní vystoupení ke koncepci celostátního vysílání politického zpravodajství a publicistiky ředitele ÚRPZP. In: Sborník Konference pracovníků Čs. rozhlasu

- o koncepci celostátního vysílání politického zpravodajství, publicistiky a kulturně-zábavných pořadů. Čs. rozhlas, únor 1973, Praha.
- 3) Faix, Květoslav: Část z vystoupení na Programové konferenci v Gottwaldově 1978. In: Rozhlasová práce 1978, Čs. rozhlas, Praha.
 - 4) Faix, Květoslav: Vystoupení na programové konferenci Čs. rozhlasu v Praze 1983. In: Rozhlasová práce 1983, Čs. rozhlas Praha
 - 5) Faix, Květoslav: Vystoupení na Celostátním semináři k rozhlasové reportáži. In: Rozhlasová práce 1986, Čs. rozhlas Praha, str. 5–12
 - 6) Faix, Květoslav: Rozhlas – posluchač – dialog. Vystoupení na celostátním rozhlasovém semináři s mezinárodní účastí. In: Edice Rozhlasové práce, Čs. rozhlas 1988, Praha str. 4–22

Literatura:

- a) Faix, Květoslav: Vystoupení na Celostátní programové konferenci v Bratislavě. In: Sborník z celostátní konference. Výzkumné oddělení Českého rozhlasu, Praha 1975.
- b) Faix, Květoslav: Slovo úvodem. Politické zpravodajství a publicistika v Čs. rozhlase v roce 1978. In: Rozhlasová práce 1/1978, Čs. rozhlas Praha.
- c) Faix, Květoslav: Vystoupení na Programové konferenci v Bratislavě 1979 (Protokol). In: Rozhlasová práce 1979, Čs. Praha.
- d) Faix, Květoslav: Vystoupení na Programové konferenci v Brně 1980 (Protokol). Čs. rozhlas Praha.
- e) Faix, Květoslav: Vysílá Studio 7. In: Sborník U mikrofonu moderátor. Čs. rozhlas, Útvar kádrové a personální práce, 1982 Praha str. 15–18

Připravila redakce

PhDr. Karel Malina

Miloslav Holman

12. 5. 1919 Praha – 8. 2. 1998 Praha

Vyučen zámečnickem, poté studium na Střední průmyslové škole strojírní. 1940–1945 Škodovy závody Plzeň. Po válce pracoval jako konstruktér ve strojírenských závodech v Teplicích, spolupracoval s Krušnohorským rozhlasem. V novinářské praxi působil již od r. 1942 jako zpravodaj-externista deníku Nová doba v Plzni. Před nástupem do ČsRo (16. 1. 1950) byl redaktorem v Mladé frontě.

Miloslav Holman byl jedním z nejvšestrannějších rozhlasových redaktorů a reportérů.

Začínal v rozhlasové stanici v Ústí nad Labem jako redaktor prakticky pro všechny oblasti. Čili procházel dobrou školou a mohl si prohloubit znalosti v mnoha oborech. Díky svému příjemnému hlasu a celkově nenásilnému přirozenému přednesu působil věrohodně a sympaticky a zbavoval ostychu i zpovídané před mikrofonem. Ve svém soukromí miloval sport a dlouhá léta hrál fotbal na různých úrovních. Působil i v ligovém celku Teplic a v několika sezónách také po boku pozdějšího reprezentanta a účastníka mistrovství světa v Chile Josefa Masopusta. V krajské stanici se rovněž podílel na reportéřské tvorbě, a to nejen sportovní.

V Československém rozhlase začal pracovat v roce 1950 v Ústí nad Labem, na vlastní žádost přešel o rok později do Plzně. Pro svou všestrannost byl proto vybrán do Moskvy jako zpravodaj Československého rozhlasu (1957–1960; po dobu působení byli redaktoři placeni sovětskou stranou a v Čs. měli neplacenou dovolenou – pozn. red.). Po návratu dostal nabídku přejít do Prahy, kde se tvořila silná sportovní redakce, na jejíž činnosti se už předtím v externí spolupráci, zejména v pořadech S mikrofonem za sportem, podílel.

Brzy přešel do povědomí posluchačů nejen odborností, ale i díky neformálnímu projevu. Ve sportovní redakci reportoval především cyklistiku a s ní Závod míru, krasobruslení, kopanou a menší sporty. Byl krátce i vedoucím sportovní redakce. Po reorganizaci Hlavní redakce zpravodajství přešel na vedoucí místo reportážního oddělení. Tam se znovu projevila jeho všestrannost. Měl cit na délku reportáže, její kvalitu, obsah i formu. Dovedl rozeznat podstatné od méně podstatného, poradit se „stříhem“ mladým redaktorům, v hlasové kultuře, ná-

sportovní redaktor a reportér

paditostí. Byl spoluautorem sedmi rozhlasových publikací společně s Karlem Malinou, které ve většině popisovaly zákulisí našeho i světového sportu a věnovaly se i zajímavostem kolem společenského a kulturního života.

Je třeba podtrhnout i jeho aktivity řešit některé sportovně-sociální problémy, ať už z hlediska dopingů, lékařské péče o vrcholové sportovce, významu sportu a tělovýchovy pro mladé i seniory a zajímal se také o etické stránky. Byl autorem reportážního pásma Box ano či ne, kde se pokusil upozornit na problémy zdravotní, především na nebezpečí ochrnutí či duševní poruchy po úderech rohovníka. Rád chodil na besedy s mladými a přibližoval jim rozhlasovou práci a také význam sportu pro všechny. Jeho kultivovaný přednes ho předurčoval k reportážím celostátním, ať už šlo o návštěvy různých státníků, kulturních pracovníků či sportovců. Osobně si vzpomínám na jeho reportáž z přeletu kosmonauta J. Gagarina do Prahy, kterou připravil tehdy společně s Emilem Zátokem a v té době populárním zpěvákem R. Cortézem.

V reportážních výkonech volil nikoli temperamentní projev, ale klidný, civilní, bez patosu. Proto měl, myslím, největší úspěchy v krasobruslařském sportu, kdy byl účastníkem několika vrcholných evropských či světových soutěží. Je však třeba ocenit jeho pomoc rozvoji cyklistiky zejména při Závodě míru, jeho rozhovory s vítězi, s trenéry i účastníky. I při určitém nedobré nánosů političnosti té doby na tuto soutěž plnila přesto to základní, že přitahovala mladé ke sportu a především k cyklistice. Na trať za účastníky se vydávaly stovky mladých, kteří lemovali závod, a mnozí z nich zůstali u cyklistiky a sportu natrvalo. Připomenutí si zaslouží i jeho reportáže z MS ve fotbale v Mexiku, z celostátních spartakiád aj. (pozn. red.)

M. H. připravoval také pořady do cyklu A léta běží... (rozhlasáky nazývaného Alobal), v nichž zval k mikrofonu především sportovce, např. A. Kvašňáka, F. Šťastného, V. Zábrodského, J. Nováka, J. Laufera, ale i herce K. Fialovou, L. Munzara, P. Černockou a další.

Miloslav Holman v začátku ústeckého krajského vysílání vypomáhal i jako hlasatel, a protože se ve stanicích natáčely i některé hry díky spolupráci s místními diva-

dlem, přispíval i drobnými vstupy hereckého charakteru. To vše také doplňovalo jeho osobnost.

Pozn. redakce: Vedoucí funkci ve sportovní redakci po něm převzal Ilya Jenča v r. 1984; v redakci setrval jako re-

daktor-komentátor. Do důchodu odešel koncem roku 1987. Až do roku 1990 jako „pracující důchodce“ zastával např. funkci tajemníka spartakiádního štábu ČsRo, redaktora zemědělské redakce (v této funkci také působil na počátku rozhlasové kariéry v Ústí nad Labem).

Mgr. Jiří Hubička

František Kožík

(doplňk portrétu)

16. 5. 1909 Uherský Brod – 5. 4. 1997 Praha

V souvislosti se 100. výročím narození JUDr. Františka Kožíka (nar. 16. 5. 1909) se objevila celá řada článků a rozhlasových pořadů, které význam této osobnosti (zejména ve sféře rozhlasového působení) připomínaly. Literární činnost Kožíkovu pečlivě mapují četné encyklopedie, jež se zaměřují na českou literaturu a v nichž se dočítáme pozoruhodnou skutečnost, že Kožík byl jedním z nejplodnějších českých prozaiků. Na svém autorském kontě má více než 100 publikovaných titulů (převážně prozaických, v menší míře básnických). Detailněji pojatý Kožíkův medailon napsal pro knihu „99 významných uměleckých osobností rozhlasu“ O. Knitl. Četné zmínky o Kožíkově rozhlasovém působení pak najdeme v knize „Od mikrofonu k posluchačům“. S výjimkou poslední jmenované knihy se však v souvislosti se jménem Fr. Kožíka nedočteme téměř nic (anebo jen velmi málo) o druhé polovině Kožíkova „rozhlasového“ života, o oné etapě, která začala 1. ledna 1941, tedy jeho přechodem z brněnského rozhlasového studia do pražského, a která skončila v roce 1951 jeho (nedobrovolným) odchodem z Československého rozhlasu.

František Kožík patřil mezi celou řadu českých uměleckých osobností (někteří z nich byli rozhlasoví pracovníci), jejichž činnost v době nacistické okupace byla po válce prověřována, kteří byli – z různých důvodů a s různou měrou intenzity – podezřelí z kolaborace s německou mocí. Toto obvinění vedlo posléze (po 6 letech) k tomu, že byl Kožík z rozhlasu propuštěn (jakkoli formálně se to odehrálo na základě dohody).

Tyto okolnosti Kožíkova životopisu jsou – až na zmíněnou výjimku – povětšinou zamlčovány, popřípadě jen nejasně naznačovány (např. Knitlův portrét). Je tomu tak možná z jakéhosi taktu, z obav, že by bližší popis oněch okolností mohl vrhnout na obecně uznávanou osobnost zpochybňující světlo, možná i proto, že detaily tehdejšího dění nejsou příliš známy.

Eva Ješutová (v kapitole Budovatelský rozhlas 1945–1948, *Od mikrofonu k posluchačům*, str. 188) popisuje okolnosti poválečného kádrování: „V Čs. rozhlasu v Praze bylo ustaveno šest tříčlenných vyšetřovacích komisí, které prověřily činnost asi šedesáti zaměstnanců, vůči jejichž chování za okupace byly vzneseny výhrady. Podklady pro jednání soudů poskytovala závodní rada na základě vyjádření zaměstnanců. Očistné komisi bylo předloženo podle dekretu č. 105 ze 4. října 1945 k posouzení 13 případů. Týkalo se to například Františka Kožíka, Vladimíra Šimáčka, Karla Boleslava Jiráka, Zdeňka Morávka, Františka Dyka, Jana Kühna, Josefa Švába a členů hereckého souboru. Po dobu vyšetřování byli obvinění zaměstnanci suspendováni.“

spisovatel, dramaturg, dramatik

Zatímco v případě Zdeňka Morávka, K. B. Jiráka a Otakara Paříka (v letech 1937–1945 dirigenta Velkého rozhlasového orchestru) autorka přináší argumenty vypovídající o nedostatečném a neopodstatněném odúvodnění jejich obvinění, o okolnostech vyšetřování Fr. Kožíka se nezmiňuje.

Alespoň dílčí pohled na skutečnosti, které byly důvodem poválečného zpochybnění Kožíkovy národní spolehlivosti, uvádí ve své kapitole *Rozhlas v okupaci* (Od mikrofonu k posluchačům, Praha 2003) František Hrdlička. Přesto však v této peripetii Kožíkova života zůstává mnoho nejasného a nedopovězeného.

100. výročí Kožíkova narození se mi zdá vhodnou příležitostí tuto dílčí kapitolu autorova života pootevřít.

Pro postižení závěru Kožíkova brněnského působení a okolností jeho přechodu do Prahy budu citovat část Kožíkových vzpomínek (uvedeny v Hrdličkově kapitole v knize *Od mikrofonu k posluchačům*).

*„Začalo to vlastně, když nacisté obsadili brněnskou stanici. Českému vysílání bylo povoleno deset minut recitace českých veršů a ředitel svěřil ten program mně. Sestavil jsem pásmo, Němci tehdy ještě jaksi neovládali tu naši tajnou řeč, kterou jsme se dorozumívali. Dal jsem pod tím hrát ‚Přijde jaro přijde, bude zase máj...‘ a mělo to mezi posluchači až nebezpečný ohlas. Já jsem samozřejmě byl také činný literárně a moje knížka *Básník neumírá* (původně se jmenovala *Národ neumírá*), kterou jsem se snažil taky tak jinotajně posílat čtenáře, byla cenzurována velkými škrty. Byl jsem pozván na gestapo a vyslýchán a známí mě upozornili, že jsem se dostal do evidence gestapa a snažili se mě dostat z Brna. Po dohodě s K. B. Jirákem jsem musel přejít do pražského oddělení zábavných pořadů a skutečně brzy potom si gestapo pro mě v Brně přišlo. Naštěstí pracovalo odděleně od pražského a v Praze jsem měl už nové přátele. Byl to zejména dr. Očadlík, který okamžitě přišel s falešným lékařským vysvědčením, že mám astma, a odeslali mě z rozhlasu do té doby, než se podařilo v Brně moji kartu z evidence gestapa zlikvidovat.“*

I kdybychom brali Kožíkovy vzpomínky na závěr brněnské etapy a následný přechod do Prahy jako pohled do jisté míry „sebeidealizující“, doložen je fakt, že svou literární činností vzbudil pozornost brněnského gestapa a do Prahy přišel – z pohledu německého vedení rozhlasu – jako osoba nepřilíhající důvěryhodná. Po dobu prvních dvou let pražského působení nenacházíme v Kožíkově dramaturgické ani autorské činnosti jediný titul, kterým by prokazoval oddanost „říšské myšlence“.

Co udělá autoritativní vedení, shledá-li, že její zaměstnanec neprojevuje dostatek loajality k moci? Bud

ho jednoduše vyhodí, anebo mu dá tzv. „příležitost“, aby svou oddanost či odpor k oficiální ideologii projevil. Oba postupy dostatečně často využívali četní představitelé moci za všech režimů, které po roce 1945 následovaly. Co jiného bylo například ono svolání umělců k podpisu tzv. anticharty? Je to běžný postup autoritativní moci, která potřebuje získat podporu umělců, a dodat tak v očích veřejnosti větší váhu své legitimitě, která na oplátku nabízí těm, kdo loajalitu v danou chvíli projeví, „klid k práci“. Hrozby, jež nesplnění této „výzvy“ provázely, byly však rozdílného kalibru. Zatímco za odmítnutí podpisu anticharty hrozila ztráta práce a snížení životní úrovně, odmítnutí této „příležitosti“ v době německé okupace mohlo v důsledku znamenat i ztrátu života.

Když byl František Kožík v dubnu roku 1943 rozhlasovým vedením vyzván, aby se stal součástí delegace evropských novinářů a spisovatelů při reportážní cestě do Katyn, neměl mnoho šancí odmítnout.

Reportáž, kterou po návratu z této cesty napsal a 30. dubna 1943 odvysílal, se stala jednou z příčin, pro které byla po válce jeho důvěryhodnost prověřována.

Abychom mohli obsah Kožíkovy reportáže věcně posoudit, uvádím v příloze její úplné znění.

V Katynu, jak je obecně známo, Němci v roce 1943 objevili do té doby utajené hroby více než tisíce zavražděných polských důstojníků. Mnohem pozdější historické výzkumy dokázaly, že k této hromadné vraždě došlo na příkaz tehdejšího sovětského vedení. V době nálezů hrobu tyto důkazy nebyly známy a obě válčící mocnosti se z vraždy navzájem obviňovaly. Pokud Němci poslali do Katynu kulturní pracovníky, pak proto, aby především potvrdili ruskou vinu na tomto hrůzném činu. Je zřejmé, že na místě samém účastníci delegace žádné důkazy usvědčující pachatele nenašli. Pokud chtěli splnit svůj úkol a potvrdit jako osnovatele vraždy Rusy, museli vyjít pouze ze své „dobré vůle“ naplnit zadání, anebo ze své víry v pravdivost oné teze. Věcné důkazy k tomu neměli. Psát v této situaci reportáž bylo pro autora, který nechtěl pouze bez úvahy splnit to, co se od něj žádalo, plavba mezi Skyllou a Charybdou.

Z Kožíkovy reportáže zřetelně cítíme, s jakou obezřetností text formuloval. Dozvídáme se z ní především hrůzný dojem, kterým otevřené hroby na účastníky působily. Nikde se nedočteme přímé označení pachatele tohoto činu. Jen z místa, ve kterém Kožík cituje slova polského profesora Kozłowského, cítíme přitakání oné verzi, která jako pachatele potvrzovala Rusy.

Skutečnost, že se Kožík k této úhelné otázce celé reportáže vyjádřil nepřímě, citací slov kohosi jiného, svědčí ve prospěch jeho snahy zůstat objektivní. Nestavět se za názor, ke kterému nemá dost důkazů, třebaže se podobný postoj od něj očekává.

Tento postoj hodný ocenění se mu však vymstil dvojnásobně – německé vedení bylo z jeho reportáže zklamáno, Kožík svůj úkol z jeho hlediska nesplnil. Nebyl za to sice nijak potrestán, ale zůstal nadále v okruhu nepřilíživě důvěryhodných zaměstnanců. Po válce však, v době, kdy obdiv a vděk vůči Sovětskému svazu nepřipouštěl ani myšlenku na to, že by za katyňskou vraždou bylo ruské vedení, byl Kožík za to, že v reportáži onu myšlenku nepřímě připustil, vyšetřován a po 6 letech propuštěn.

Historický vývoj – především fakt, že se sovětské vedení v roce 1990 k odpovědnosti za hromadné vraždy

v Katyni přihlásilo – potvrzují, že Kožík, jakkoli nepřímě, vyjádřil ve své reportáži z roku 1943 o kořenech této zruďné akce pravdu.

Druhá okolnost, která v očích poválečných soudců Kožíkovi přitížila, byl fakt, že mu byla v roce 1942 udělena Národní cena za literaturu.

K udělení Národních cen došlo v roce 1942 měsíc poté, kdy naše země zažila jeden z nejtragičtějších bodů období okupace – vyhlazení Lidic. Došlo k němu v čase zbesilého vraždění českých obyvatel, které Němci uspořádali v odvetu za atentát na říšského protektora R. Heidricha. Došlo k němu v den 80. narozenin státního prezidenta Emila Háchy (12. července 1942).

Ceny při oslavě prezidentových narozenin (celý obřad je zachycen na archivní nahrávce) udělil a osobně předal protektorátní ministr kultury a osvěty Emanuel Moravec.

V úvodním slově řekl mimo jiné toto: „Dnešní slavnostní shromáždění k počtě pana státního prezidenta je zvrtným bodem v dalším vývoji české kultury a proto používám je jako příležitost k udělení Národní ceny, kterou chci vědomě takto vyznamenati ty české kulturní pracovníky, o nichž věřím, že jako čeští umělci také říšské myšlenky sloužili a sloužití budou.“

Následuje předání cen za umění slovesné. Prvním oceněným byl spisovatel Karel Dvořáček, který byl oceněn za román „Pole kráčí do hor“. Z nahrávky slyšíme tradiční zvuky, jež se ozývají při podobných příležitostech... spisovatelovy kroky, potlesk publika, spisovatelův odchod. Druhým oceněným byl – doktor František Kožík. Cenu dostal za román pro mládež „Prstýnek z vlasů“ s přihlédnutím ke své dosavadní tvorbě. Načež nastane chvílka ticha – a Moravec přistoupí k ocenění dalšího literáta. Je jím dr. Václav Fiala, který cenu dostane za knihy „Země fjordů a ság“. A opět zní na pódiu autorovy kroky, opět se rozezná potlesk, znovu slyšíme klapot odcházejícího dr. Fialy.

Je to jen malý zvukový detail. Vzhledem k nesporné autentičnosti nahrávky není pochyb o tom, že František Kožík si během tohoto slavnostního okamžiku cenu osobně nepřevzal. Můžeme se jen dohadovat proč. Nelze předpokládat, že by to bylo ryším gestem nesouhlasu, či odporu proti ocenění. Taková gesta se neodpouštěla. Nikdy. V protektorátu zvlášť. Nepochybně měl Kožík věrohodnou omluvu, nepochybně cenu přijal později, při jiné příležitosti. Nepochybně však svou absencí – ať už jakkoli zdůvodněnou – svůj postoj k vyznamenání vyjádřil.

Každý režim, který potřeboval svoji legitimitu potvrzovat a veřejnost o ní opětovně přesvědčovat, používal k tomu loajalitu umělců. Každý režim měl své zasloužilé a národní umělce, kteří – ať už si to přáli, nebo ne – byli tímto oceněním vtaženi do kategorie „souhlasících a spolupracujících.“ Byť třeba vnitřně s daným režimem nesouhlasili ani s ním nespolečovali.

František Kožík byl Národní cenou oceněn za romantický příběh mladého mileneckého páru. „Prstýnek z vlasů“ napsal ještě daleko před válkou (začátkem 30. let). Jde o román, který v nejmenším nemohl vyhovovat onomu požadavku „služby říšské myšlenky“, kterou při předávání cen vyslovil E. Moravec.

Obě záminky, které vedly k poválečnému soudnímu prošetřování Kožíkovy údajné „národní nespolehlivosti“, byly nepodstatné a neodůvodněné. Soud také žád-